

6. Akkorder med vekseldominantisk funktion

Den såkaldte vekseldominantfunktion - dominantens dominant - er introduceret i afsnittet Vekseldominant under Bidominanter, s.184.

Vekseldominanten udgøres af durakkorden på II. trin i såvel dur som mol, både i treklangs- og firklangsform. Den kan endvidere optræde i omvendinger, med alterationer og/eller yderligere tilføjelser.

6.1 Affinitære faktorer

Vekseldominantfunktionen bygger på to affinitære faktorer:

- Kvintfald (grundtonebevægelse)
- Tertsens videreførelse – enten opadgående til dominantgrundtonen eller nedadgående til dominantens septim.

Ved tilføjelse af vekseldominantens septim tilføjes der yderligere en affinitær faktor:

- Septimens halvtonemæssige, nedadgående videreførelse til dominanttertsen - i lighed med dennes indførelse i forbindelsen fra subdominant til dominant.

Fig. 363. Vekseldominantfunktionens affinitære faktorer

a) D G b) D7 G c) D7 G7

V/V → V V⁷/V → V V⁷/V → V⁷

D D⁷ D⁷

6.2 Vekseldominantfunktionen

Vekseldominanten spiller inden for den funktionelle harmonik en vigtig rolle, idet den i lighed med subdominanten forbinder sig til dominanten i to centrale harmoniske sammenhænge:

- I den autentiske halvslutning, hvor den leder til den afsluttende dominantakkord
- I kadencevendinger, hvor den – i skikkelse af en septimakkord - optræder på samme position som subdominanten.

Vekseldominantens funktion i disse to harmoniske sammenhænge er nært forbundet med tertsens videreførelse. Her ses flg. hovedtendens:

- Opadgående terts – videreført til dominantgrundtonen - forekommer i forbindelse med autentiske halvslutninger med vekseldominanten på ubetonet og den efterfølgende dominant på betonet taktid.
- Nedadgående terts – videreført til dominantens septim - forekommer i forbindelse med kadencevendinger, hvor vekseldominanten optræder på samme position som subdominanten med vekseldominanten på betonet og den efterfølgende dominant på ubetonet taktid.

6.3 Specielle vekselldominantfunktioner

6.3.1 Vekselldominantnoneakkord

En vekselldominant kan udvides med nonen, som i ualtereret form er stor i dur og lille i mol. I dur tonalitet forekommer der endvidere vekselldominanter med lille none, som kan forstås som dur/mol-udveksling.

Fig. 364. Vekselldominantnoneakkord – a) i dur, b) i mol, c) som led i en kadencering

6.3.2 Ufuldkomne vekselldominanter

Vekselldominantfunktionen optræder hyppigt i ufuldkommen skikkelse, både som treklang og som firklang.

Fig. 365

6.3.2.1 Ufuldkommen vekselldominantnoneakkord

Firklangsformerne af den ufuldkomne vekselldominantfunktion – dvs. den *ufuldkomne vekselldominantnoneakkord* - optræder både med stor og lille none, hhv. Fig. 365.b og c, dog som oftest med lille none, dvs. i skikkelse af en formindsket firklang.

6.3.3 Vekselldominant med sænket kvint i bassen - $\mathbb{D}^7_{\flat 5}$

Vekselldominanter med sænket kvint i bassen optræder både i forbindelse med halvslutninger og i kadencer. De har i alle tilfælde septim og optræder i tre karakteristiske skikkelser, der er blevet kaldt hhv. ”italiensk”, ”fransk” og ”tysk”:

- ”italiensk”: $\mathbb{D}^7_{\flat 5}$ - ufuldkommen vekselldominant med kvint i bassen - treklang
- ”fransk”: $\mathbb{D}^7_{\flat 5}$ - vekselldominantseptimakkord med sænket kvint i bassen - firklang
- ”tysk”: $\mathbb{D}^{\flat 9}_{\flat 5}$ - ufuldkommen vekselldominant med sænket none og med sænket kvint i bassen - denne firklang udgør den direkte tritonuserstatning af \mathbb{D}^7

I Fig. 366 ses de respektive typer, idet de i eksemplerne forudgås af samme vekselldominant uden kvintsænkning.

Disse akkorder kan, som det fremgår af becifringsangivelserne i Fig. 366 og Fig. 367, ses som tritonussubstitutioner for den egentlige vekselldominant - i C-dur $A\flat^7$ for D^7 ; denne tolkning kræver enharmonisk omtydning fra fis til ges.